

Stornering van automatische incasso na faillissement: gebruik of misbruik van bevoegdheid?

Op 16 september van dit jaar heeft de Hoge Raad uitspraak gedaan in een zaak waarin de vraag was opgeworpen of een bank, indien zij na het faillissement van haar rekeninghouder een automatische incasso ongedaan maakt ('storneert'), onrechtmatig handelt jegens de overige schuldeisers in het faillissement of dat zij slechts gebruik maakt van een aan haar toekomende bevoegdheid.¹ In dit artikel bespreek ik het systeem van de automatische incasso en het rechtskarakter van de stornering. Aan de hand van een eerder arrest van de Hoge Raad uit 2004 zal duidelijk worden dat de uitkomst in deze zaak eigenlijk geen verrassing is. De arresten maken duidelijk dat de juridische betekenis van de stornering afwijkt van hetgeen zich bij een automatische incasso op het eerste gezicht lijkt voor te doen. De recente uitspraak van de Hoge Raad benadrukt eveneens het belang van de automatische incasso voor het betalingsverkeer. Een systeem dat slechts goed functioneert indien er voldoende waarborgen bestaan: een algemeen geformuleerde bevoegdheid om de automatische incasso te storneren.

Het systeem van automatische incasso

In 2004 heeft de Hoge Raad zich uitgesproken over de juridische duiding van het begrip storneren. Voor een beter begrip van deze uitspraak is het relevant om eerst het systeem van de automatische incasso te bespreken. Aan de automatische incasso ligt een incassocontract ten grondslag. Dit contract bevat een machtiging van de rekeninghouder op grond waarvan de crediteur van de rekeninghouder een betalingsopdracht kan geven. Deze betalingsopdracht wordt dan automatisch uitgevoerd. De machtiging heeft ook een keerzijde, zo kan de rekeninghouder alsmede zijn bank de betaling binnen een bepaalde termijn storneren. De bevoegdheid om betalingsopdrachten te storneren komt evenwel toe aan de bank van de rekeninghouder aangezien de machtiging tot automatische incasso anders mogelijkwerwijs zou leiden tot een (te hoge) debetstand of een overschrijding van de kredietruimte van de rekeninghouder. Om te beoordelen of een bank, die na faillissement gebruik maakt van de mogelijkheid om een betalingsopdracht te storneren, in overeenstemming handelt met de storneringsbevoegdheid, dient allereerst te worden vastgesteld hoe het rechtskarakter van de stornering zich laat duiden.

¹ HR 16 september 2011, LJN BQ8732

Mr. Mendel q.q./ABN AMRO²

In deze uitspraak heeft de Hoge Raad zich zeer duidelijk uitgesproken over de stornering van betalingsopdrachten en over de vraag hoe dit verschijnsel juridisch wordt geduid. De casus was als volgt. Op 29 mei 2001 is de vennootschap Worldexchange B.V. (hierna: 'Worldexchange') failliet verklaard. Worldexchange maakte in het betalingsverkeer met haar klanten gebruik van een incassocontract. Op grond van dit contract werden betalingen door middel van automatische incasso op initiatief van Worldexchange afgeboekt van de rekening van haar klanten. Ook dit incassocontract gaf de klant/rekeninghouder en zijn bank het recht om gedurende dertig dagen na de uitvoering van de betalingsopdracht deze te storneren. Op de datum faillissement had Worldexchange een creditsaldo van ruim fl. 1.000.000,-. Na het uitspreken van het faillissement heeft een aantal klanten van Worldexchange betalingsopdrachten, die reeds voor het faillissement waren uitgevoerd, gestorneerd. Het creditsaldo van Worldexchange werd hierdoor na datum faillissement met meer dan fl. 100.000,- gedebiteerd. De curator van Worldexchange vorderde dit bedrag terug met een beroep op onterechte verrekening door de bank ex art. 53 Faillissementswet (Fw). De bank had, aldus de curator, deze afschrijvingen onbevoegd verrekend met het creditsaldo van de bankrekening van Worldexchange. De

² HR 3 december 2004, JOR 2005, 51

Hoge Raad stelde de curator van Worldexchange in het ongelijk. In geval van een creditering als gevolg van een automatische incasso wordt de betaling namelijk slechts onder voorwaarden uitgevoerd. Het bedrag wordt weliswaar op de rekening bijgeschreven maar de rekeninghouder kan slechts voorwaardelijk over deze betaling beschikken. De bijschrijving wordt pas na het verloop van de termijn waarbinnen terugboeken mogelijk is onvoorwaardelijk. Eerder dan na het verstrijken van die termijn is er geen sprake van een onvoorwaardelijke betaling. De Hoge Raad voegt tenslotte toe dat dit niet anders is in geval van een faillissement. Het op faillissementsdatum bestaande vorderingsrecht van Worldexchange op de bank was, zo lang de termijn van terugboeken nog niet was verlopen, slechts een voorwaardelijk vorderingsrecht. Door de vervulling van de voorwaarde is het vorderingsrecht van (de boedel van) Worldexchange op de bank komen te vervallen. De fl. 100.000,- die van de rekening is gedebiteerd behoort niet tot het vermogen, althans tot de boedel, van Worldexchange.

In deze uitspraak maakt de Hoge Raad duidelijk dat een stornering van een automatische incasso slechts aangemerkt dient te worden als een boekhoudkundige verwerking van het intreden van een ontbindende voorwaarde waardoor het recht van de crediteur op creditering van het bedrag is komen te vervallen.

Gebruik of misbruik van bevoegdheid

Ondanks deze uitspraak heeft de Hoge Raad in september van dit jaar opnieuw een vergelijkbare rechtsvraag moeten beoordelen. Ditmaal was de casuspositie iets anders. Op 18 september 2002 is Vertrans B.V. (hierna: 'Vertrans') failliet verklaard. Vertrans heeft bij haar bank een rekening-courantkrediet van € 225.000,-. Enige dagen voor het faillissement is de rekening van Vertrans als gevolg van verschillende automatische incasso's gedebiteerd met in totaal € 108.400,-. Op datum van de faillietverklaring bedroeg het debetsaldo op de rekening van Vertrans € 214.184,-. Ondanks dat Vertrans haar kredietruimte niet heeft overschreden, besluit de bank alle automatisch geïncasseerde gelden te storneren waardoor het debetsaldo op de rekening van Vertrans nog slechts € 105.748,- bedroeg. De curator van Vertrans vordert deze gelden van de bank terug. De curator stelt zich op het standpunt dat de bank met het terugboeken van de betalingen, waardoor het debetsaldo op de rekening van Vertrans verminderde, haar storneringsbevoegdheid misbruikt en dat zij daardoor onrechtmatig handelt jegens de overige schuldeisers in het faillissement van Vertrans.

Volgens de Hoge Raad was hiervan geen sprake. Door de algemene formulering van de storneringsbevoegdheid is deze bevoegdheid niet beperkt tot de situatie waarin het rekeningssaldo of de kredietruimte van de rekeninghouder

Het enkele feit dat de bank de storeringsbevoegdheid gebruikt om haar eigen belangen te behartigen is in elk geval onvoldoende om van misbruik te spreken.

onvoldoende is om de automatische incasso uit te voeren. De rekeninghouder (in de hoedanigheid van incassant dan wel geïncasseerde) en zijn bank mogen bij de gebruikmaking van de storeringsbevoegdheid in beginsel ook hun eigen belang behartigen. Al is hiermee niet uitgesloten dat er, onder bijzondere omstandigheden, sprake kán zijn van misbruik van de storeringsbevoegdheid waardoor onrechtmatig wordt gehandeld jegens overige schuldeisers. Ten slotte benadrukt de Hoge Raad dat, mede gelet op de belangrijke rol die de automatische incasso inneemt in het betalingsverkeer, het van groot belang is dat zowel de bank, de incassant en de geïncasseerde erop kunnen vertrouwen dat een storning wordt uitgevoerd indien daarop een beroep wordt gedaan.

Conclusie

In zijn uitspraak van 16 september 2011 oordeelt de Hoge Raad dat de bevoegdheid om te storeren algemeen is geformuleerd. Juist deze algemene formulering maakt dat er voldoende tegenwicht kan worden gegeven aan de verstreckende bevoegdheid die de automatische incasso met zich meebrengt. Deze algemene formulering maakt eveneens dat er niet snel sprake zal zijn van misbruik van de storeringsbevoegdheid. Toch wordt dit ook niet geheel uitgesloten. Onder welke omstandigheden hiervan sprake is licht de Hoge Raad niet toe. Het enkele feit dat de bank de bevoegdheid gebruikt om haar eigen belangen te behartigen is in elk geval onvoldoende om van misbruik te spreken. Ook storning van een betaling, zonder dat door

de betaling de kredietruimte wordt overschreden, wordt hier niet onder begrepen. De concrete afspraken in het incassocontract vormen het uitgangspunt, al is het ook voorstelbaar dat de redelijkheid en billijkheid een rol spelen bij de beoordeling van de storning. Uit de jurisprudentie kan in elk geval worden afgeleid dat een beroep van de curator op grond van 53 Fw (verrekening) geen soelaas biedt. Daar misbruik niet snel wordt aangenomen lijkt het een goed advies om in geval van faillissement van de geïncasseerde de betalingsopdrachten te storeren indien hiertoe een mogelijkheid bestaat. Slechts door de grenzen op te zoeken zal in de toekomst wellicht duidelijk worden waar deze precies liggen.

WILMY WESTERHOF

Advocaat

T +31 20 3016 305

E wilmy.westerhof@cms-dsb.com